

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:9

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. van Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herksen, Ermelo; A. Janse, Biggekerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. v. d. Linden, Zeist; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringnald, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswerd; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroot, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr J. Thijs, Zwolle; Dr C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Een nieuwe sacramentele beweging. V. — Uit de Schrift: Hemelvaart. (Hand. 1:9). — Kerkelijk Leven: Nieuwe meningen inzake lijden en sterven. V. Verloving. — Even Parkeeren: Schut uw Heem! — Literatuur en Kunst: Het Boek der Oranje's. — Uit de Historie: Groote Tudor-figures. XIII. Dr A. Kuiper's oordeel over „de Ned. Herv. Kerk”. II. — Geestelijke Adviezen: Of ik ook deze gewisse belofte Gods geloof. — Uit het Pol. en Soc. Leven: „Christendom en Klassenstrijd”. III. — Stemmen uit onze Kerken: De Gereformeerden in den vreemde. — Perschoon. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Een nieuwe sacramentele beweging.

V.

De vraag kan gedaan worden, of het wel de moeite loont, om aan een beweging als de sacramentele bijzondere aandacht te schenken, en of het wel noodzakelijk was, dat aan haar in dit blad een artikelenreeks werd gewijd. Zelfs indien zij meer uitgebreidheid zou verkrijgen dan op dit oogenblik het geval is, zal zij toch niet meer dan de liturgie of den vorm van onzen eeredienst veranderen. Maar verder zal zij het geloof en de belijdenis der kerk onaangestast laten staan, of hierin slechts zooveel wijzigen als door haar liturgische idealen wordt geëischt.

Een dergelijke vraag zou, gesteld dat zij gedaan werd, geen bewijs van behoorlijk inzicht geven. Bayne heeft een strijd om de sacramenten altijd veel ernstiger gezien. Reeds in de zestiende eeuw waren de sacramenten „het schibboleth van elk dogmatisch systeem; daarin belichaamden zich praktisch en concreet de beginselen, van welke men in kerk en theologie, in leer en leven uiting. De verhouding van God en wereld, schepping en herschepping, Goddelijke en menselijke natuur in Christus, zonde en genade, geest en stof, kwam in het sacrament tot hare praktische toepassing.”¹⁾ En dit geldt, mutatis mutandis, ook thans. Bij de opvattingen der sacramentele beweging staan wij voor de grondslagen van onze religie, de diepste fundamentelementen der theologie, de laatste beginselen van ons geloof en leven.

De liturgische kring is er eerlijk voor uit gekomen, dat men onder invloed der dialectische theologie leeft; zij 'tal dat men deze voor die theologie houdt, die voor 'leerst na vele tijden de gedachten van Calvijn en de andere reformatoren weer zuiver vertolkt heeft. En ook de vader dezer dialectische theologie heeft den strijd om het sacrament op een veel hooger plan neergezet. Hij vindt dat nooit een onbenulligheid. Daarin gaat het altijd om het rechte inzicht in Gods openbaring aan ons.²⁾

Waar men zelf van die zijde de dingen zoo scherp stelt, is er voor ons nog minder reden om het anders te doen. Ons bezig houdende met de liturgische idealen der sacramentele beweging, bemoeien wij ons ten laatste met de grondvragen onzer religie, vooral zooals deze thans op den eeredienst en het sacrament worden toegepast.

Voordat wij dit nader kunnen aantoonen, moet nog één opmerking van meer formeelen aard gemaakt. Reeds in ons eerste artikel werd er op gewezen, dat de liturgische kring geen volkomen aaneengesloten geheel vormt; dat het wel één geest is, die allen vervult, maar dat deze niet allerlei nuanceeringen en verschillen buitensluit. Er zijn verschillende nieuwere theologen, die hier hun invloed laten gelden. Nu eens — om slechts deze twee bij name te noemen — is het Karl Barth

en dan weer Paul Tillich, aan wien men zich heeft georiënteerd. Zelfs zijn er, die beider opvattingen willen combineeren, blijkbaar niet ziende, dat synthese hier haast ondoenlijk is.

Dit alles maakt het echter voor ons buitengewoon moeilijk, om een eerlijke, samenvattende beschouwing en beoordeeling te geven, die voor de sacramentele beweging in haar geheel opgaat. Wanneer in het volgende enkele van haar diepere beginselen blootgelegd worden, moeten wij eenzijdig niet meenen, dat deze ideeën door ieder, die aan haar meedoet, in volle consequentie worden voorgestaan. Maar aan den anderen kant moeten wij nog minder doen, alsof ze bij niemand zouden leven. Veel meer moeten wij het er voor houden, dat al zulke beschouwingen den liturgischen kring sterk beheerschen, zij 'tal dat de een meer onder drijving van deze gedachte, en een tweede onder die van een andere staat. En deze beginselen aan te wijzen, zal voor de lezers van dit blad tegelijk wel een weerlegging er van beteekenen.

...

Daar is al aanstonds de ijver der sacramentele beweging, dat wij ernst met den eeredienst zullen maken, dat hij ons geen vorm of kleed zijn zal, maar een drama, een heilige handeling, en dat in hem altijd iets gebeuren moet.

Hier staan wij niet slechts voor het streven, om de gemeente meer actief aan den eeredienst te laten deelnemen. Zelfs niet voor de poging, om ons van alle vormendiensten en sleurwerk te verlossen, en onder een dieperen indruk van het heilig en goddelijk karakter onzer godsdienstoefeningen te brengen. Maar hier spreekt een puur Barthiaansche overtuiging. Tusschen God en mensch is eigenlijk niet eenige relatie, en althans geen blijvende, mogelijk. Hij heeft geen verbond met Zijn kerk gesloten en gaat door Zijn Geest niet met ons mede naar de voleinding der eeuwen. Slechts af en toe vaart Hij neder, om Zich opnieuw voor een oogenblik te openbaren. Hij wandelt geen weg met ons af; maar zet nu en dan, atomistisch, stippen op den weg, dien wij te gaan hebben. Of liever: Hij slaat hier en ginds gaten in den bodem. Dat er in den eeredienst iets gebeuren moet, en ontmoeting tusschen God en de kerk plaats vinden zal, beteekent in den mond der sacramentele beweging dus, dat God opnieuw handelen of zich openbaren zal, zoodat wij op grond daarvan ook weer handelen kunnen. Dit is het „Ereignis”, waarop wordt gehoopt.³⁾

Uit deze zelfde overtuiging komt de klacht voort, dat het Calvinisme het sacrale element uit den cultus opgeruimd heeft, ja dat thans de sacramentele grondslagen van het gansche leven afgebroken zouden liggen, zoodat het noodzakelijk is geworden, om althans in de kerk niet alleen het sacrament te bedienen, maar alle handelingen sacramenteel te doen zijn. Men klaagt aldus, omdat men alle doen Gods in Zijn openbaring laat opgaan, en deze openbaring verstaat als het geven van teekens. Maar dan van zulke teekens, waarin ons niet iets van God bekend wordt, maar die naar Hem heen wijzen en de richting aanduiden, waar het ongeveer wezen moet.⁴⁾

Bij deze teekenen doet zich echter een niet onbelangrijk verschil voor. Barth neemt reeds achter de prediking een ander — en het eigenlijke — Woord Gods aan, dat ons niet in de Schrift of door de prediking bekend wordt, maar waarvan deze beide slechts richting-aanwijzers zijn. En ook bij het sacrament plaatst hij teeken en beteekenende zaak dualistisch naast elkaar. Hij zet ook hier wat hij in een ander verband noemt: „ein hartes Paradoxon”.⁵⁾ Tusschen God en mensch, eeuwigheid en tijd, bestaat een absolute

tegenstelling. Rechtstreeksche mededeeling tusschen Hem en ons is volstrekt onmogelijk. Meer dan teekenen die naar God heenwijzen, hebben wij niet. Wanneer Gods Woord mij, hetzij onder de prediking, hetzij bij de sacramentsbediening werkelijk toespreekt, geschiedt dit niet, omdat dingen of woorden van deze aarde dit bewerken. Ook niet, omdat deze hierbij als middel gebruikt worden. Maar iets dergelijks heeft alleen plaats, doordat eenzijdig letters en woorden en teekens uit hun natuurlijken staat tot een bovennatuurlijken worden opgeheven; en aan den anderen kant wij zelf worden aangedaan met een bijzondere kracht om hoog boven hen uit de stem Gods te vernemen.⁶⁾

Wel kent Barth aan de uiterlijke teekenen in het sacrament een zekere „Symbolkräftigkeit” toe. Hij constateert een zekere gelijkenis met de geestelijke dingen, zoodat de doop — als waterbad — van het sterven en opstaan des menschen met Christus, en het avondmaal — als een lichamelijk eten en drinken — van het ontvangen van Zijn gerechtigheid en heiligheid spreken kan. Maar desondanks is deze Symbolkräftigkeit nog niet een „Gottesmächtigkeit”.⁷⁾ Het teeken bij het sacrament wordt pas krachtig en voluit sacrament in de actualiteit van Gods zelfopenbaring. Gods kracht, die hier alleen beteekenis hebben kan, is Zijn vrije gave. Daarom zoeken wij de actualiteit, waarin het teeken krachtig teeken is, volstrekt aan de overzijde van den menschelijken gever en ontvanger.⁸⁾

In onderscheiding nu, en zelfs in tegenstelling met Barth, is Tillich van een andere gedachte. Hij zet teeken en beteekende zaak niet antithetisch tegenover elkander. Hij spreekt niet slechts van een „Symbol-fähigkeit”, maar kent zelfs aan de gansche natuur een „Sacramentsfähigkeit” toe.⁹⁾ Hij gaat niet zoo ver als Barth, als zou God door de teekenen enkel heenslaan. Hij acht het mogelijk, dat God daarin tijdelijk verschijnt en aanschouwelijk wordt.¹⁰⁾ Want sacramenten zijn voor hem al die woorden en handelingen, waarin het zijn, dat aan de overzijde ligt, in iets, dat aan deze zijde zich bevindt, gezien wordt.¹¹⁾ God slaat er niet doorheen, maar breekt er in door.

Daarbij schijnt Tillich bij het avondmaal een toe-eigening van het verheerlijkte lichaam van Christus aan te nemen. Dat pneumatische lichaam, dat in de transcendentie „ergriffen” is, wordt dan aanschouwelijk voor ons.¹²⁾ En hier tegenover noemt Barth bij het sacrament enkel het spreken Gods.

Maar hoe zij verder ook verschillen, hierin stemmen zij overeen, dat de sacramenten nooit „gegenständlich” gefixeerd kunnen worden en dat op het geloof van den ontvanger alle nadruk wordt gelegd. Aan beiden kan de sacramentele beweging zich aansluiten, als zij bij de avondmaalstafel van de „toebereide tegenwoordigheid Gods” spreekt. Het gaat hier inderdaad om de presentie Gods, hetzij dat Hij dwars door de teekenen heenslaat (Barth); hetzij dat Hij daarin aanschouwelijk wordt voor ons (Tillich).

Vragen wij verder, waarom de sacramentele beweging, als alles en ook de prediking teeken is, toch speciaal in het sacrament het hoogtepunt van den eeredienst stelt, en daarom de avondmaalstafel op de plaats van den preekstoel zet; dan stooten wij ook hier op overtuigingen, die aan dezelfde gedachtenwereld zijn ontleend. Barthiaansch is deze voorkeur, omdat het sacrament nog sterker dan de prediking, het genadekarakter van het Woord Gods laat uitkomen. De prediking draagt altijd de

6) T. a. p., 432.

7) T. a. p., 444.

8) T. a. p., 448—449.

9) Religiöse Wirklichkeit, 2, 165.

10) T. a. p., 164.

11) T. a. p., 162.

12) T. a. p., 145. Over Tillich zie men verder: Dr K. Schilder, Wat is de hemel? 40 v.v.

1) Gereformeerde Dogmatiek IV² 511; zie ook Dr A. Kuiper, E voto dordraceno III 125 v.v.

2) Karl Barth, Die Lehre von den Sakramenten, in: Zwischen den Zeiten VII 450—451.

3) Idem, t. a. p., 429.

4) Idem, t. a. p., 432.

5) Idem, t. a. p., 429.